

Prawo karne środowiska Część I. Ewolucja polskiego prawa karnego środowiska

Environmental penal law. Part I. Evolution of the Polish environmental penal law

Streszczenie:

Przedmiotem artykułu jest przedstawienie ewolucji przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku, którego podstawowe etapy wyznaczają:

- załóżki w latach 60. ubiegłego wieku,
- ustawa z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska,
- ustawa z 16 października 1991 r. o ochronie przyrody,
- kodeks karny z 6 czerwca 1997 r.
- wielka reforma prawa ochrony środowiska z roku 2001.

Przegląd uregulowań prowadzi do wniosku, że ukształtował się stosunkowo obszerny zbiór przepisów o przestępstwach, który może być nazwany prawem karnym środowiska.

Abstract:

The article presents the evolution of laws addressing crimes against the environment, the milestones of which are determined by the following:

- beginnings during the 60s of the last century,
- environmental Protection Act of 31 January 1980,
- nature Conservation Act of 16 October 1991,
- penal Code of 6 June 1997.
- reform of the environmental protection law in 2001.

An overview of the laws leads to a conclusion, that a relatively vast portfolio of legal regulations addressing crimes have been established which may be considered as an environmental penal law.

Przedstawiona przeze mnie na tych łamach Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/99/WE z 19 listopada 2008r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne [1] i konieczność jej wdrożenia w Polsce do końca 2010 roku wzmagają zainteresowanie ochroną środowiska środkami właściwymi prawu karnemu. Zbiór przepisów o odpowiedzialności za przestępstwa przeciwko środowisku nazywany jest niekiedy **prawem karnym środowiska**, które to określenie jest dosłownym tłumaczeniem niemieckiego *Umweltstrafrecht*, angielskiego *environmental criminal law* czy francuskiego *droit penal d'environnement*. Także w Polsce zaproponowano [2] posługiwanie się tym pojęciem, ale w trojakim sensie:

- *sensu stricto* na oznaczenie przepisów o **przestępstwach** przeciwko środowisku,
- *sensu largo* na oznaczenie przepisów o **przestępstwach i wykroczeniach** przeciwko środowisku,
- *sensu largissimo* na oznaczenie przepisów o **przestępstwach, wykroczeniach i deliktach administracyjnych** przeciwko środowisku.

Pozostawiając do odrębnego rozpatrzenia szersze i najszersze znaczenie tego pojęcia zajmę się w tym szkicu jego

ściśłym znaczeniem, zaczynając od ewolucji przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku. Podkreślam, że pojęcie ochrony środowiska, które pojawiło się mniej więcej na przełomie lat 60. i 70. ubiegłego stulecia, rozumiem tak, jak się je rozumie dziś, mimo że aż do tego czasu nie było ono używane. Aby nie sięgać zbyt daleko w przeszłość, rozpocznę od okresu międzywojennego.

Przestępstwa przeciwko środowisku w Polsce międzywojennej

Charakterystyczne nie tylko dla prawa polskiego jest, że ochrona środowiska, występująca wtedy jako ochrona przyrody, środkami typu penalnego zaczyna się od **wykroczeń**. W Polsce okresu międzywojennego zarówno podstawowa ustawa z 10 marca 1934 r. o ochronie przyrody (Dz.U. nr 31, poz. 274), jak i inne przepisy wodne, leśne, łowieckie i rybackie operowały regulacjami z zakresu prawa wykroczeń. Specjalna ustawa karna z 14 kwietnia 1937 r. o szkodnictwie leśnym i polnym (Dz.U. nr 30, poz. 224) zawierała przepisy tylko z dziedziny wykroczeń. Nawet wyrąb w celu przywłaszczenia drzewa w cudzym lesie był tylko wykroczeniem. Jedynym przepisem karnym

sensu stricto był art. 270 kodeksu karnego z 1932 r. typizujący przestępstwa kłusownictwa łowieckiego i rybackiego w formule charakterystycznej dla tamtego czasu jako naruszenie cudzego prawa polowania lub rybołówstwa zagrożone karą aresztu do roku albo grzywny (art. 270 § 1 k.k.), z wypadkiem kwalifikowanym przez działanie zawodowe, zagrożone karą więzienia do lat 2 (art. 270 § 2 k.k.).

Przestępstwa przeciwko środowisku przed ustawą o ochronie i kształtowaniu środowiska

Ten stan prawny zaczyna się zmieniać dopiero po II wojnie światowej. W ustawie z 31 stycznia 1961 r. o ochronie wód przed zanieczyszczeniem (DzU nr 5, poz. 33) zostały po raz pierwszy stypizowane przestępstwa szkodliwego zanieczyszczenia wód (art. 20 ust. 1) i braku dbałości o urządzenia chroniące wody przed zanieczyszczeniem (art. 20 ust. 2). Te regulacje zostały z pewnymi zmianami i zastrzeżeniem sankcji przejęte przez ustawę z 30 maja 1962 r. Prawo wodne (DzU nr 34, poz. 158).

Ustawą z 17 czerwca 1959 r. o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim (DzU nr 36, poz. 226, późniejszy tekst jednolity DzU z 1973 r. nr 33, poz. 197 ze zm.) zmieniono nadal obowiązujący art. 270 k.k. z 1932 r. w ten sposób, że usunięto z niego naruszenie cudzego prawa polowania. Przepisy o przestępstwach łowieckich zostały przeniesione do kazuistycznie ujętego art. 55 ustawy z 1959 r., natomiast naruszenie cudzego prawa rybołówstwa nadal było ścigane na podstawie art. 270 k.k. z 1932 r.

Próbę całościowego ujęcia odpowiedzialności karnej za najważniejsze przestępstwa przeciwko środowisku podjął ustawodawca w art. 140 § 1 pkt 2 kodeksu karnego z 1969 r., w którym za przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności od lat 2 do 10 uznał sprowadzenie niebezpieczeństwa powszechnego dla życia lub zdrowia ludzkiego albo dla mienia w znacznych rozmiarach przez spowodowanie zanieczyszczenia wody, powietrza lub ziemi, karane także w razie nieumyślności (art. 40 § 2 k.k. z sankcją pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5). Było to niejako modelowe przestępstwo przeciwko środowisku (zanieczyszczenie trzech podstawowych mediów), ale ujęcie go jako przestępstwa zagrożenia konkretnego (z niebezpieczeństwem w znamionach) i to jeszcze w rozmiarze powszechnym skazało ten przepis na pozostanie martwą literą prawa ze względu na brak możliwości ustalenia związku przyczynowego między zanieczyszczeniem a zagrożeniem powszechnym w dość typowej sytuacji kumulujących się zanieczyszczeń pochodzących z różnych źródeł. Zresztą sam ustawodawca miał zapewne świadomość bezyśły art. 140 § 1 pkt 2 k.k. z 1969 r., skoro w wydanej po pięciu latach kolejnej ustawie z 24 października 1974 r. Prawo wodne (DzU nr 38, poz. 230) utrzymał odrębne typizacje przestępstw szkodliwego zanieczyszczenia wód (art. 122 ust. 1) oraz nieutrzymywania lub nieeksploato-

wania urządzeń zabezpieczających wody przed zanieczyszczeniem (art. 122 ust. 2), karalne także w razie nieumyślności (art. 122 ust. 3).

Przestępstwo z art. 140 § 1 pkt 2 k.k. z 1969 r. nie było jedynym przestępstwem przeciwko środowisku ujętym w tym kodeksie. Niewątpliwie do zakresu ochrony środowiska w przyjmowanym dziś rozumieniu należało zaliczyć przestępstwo wyrębu drzewa w lesie (art. 213 k.k. z 1969 r.) oraz przestępstwo zanieczyszczenia wód morskich substancjami olejowymi, ujęte wśród tzw. Przestępstw „konwencyjnych”, tj. takich, do których ścigania Polska była zobowiązana z mocy wiążących ją umów międzynarodowych, w tym przypadku umów o ochronie wód morskich przed zanieczyszczeniem (art. X § 2 przepisów wprowadzających k.k. z 1969 r.).

W drugiej połowie lat 70. ubiegłego stulecia ustawami z 17 grudnia 1977 r. o polskiej strefie rybołówstwa morskiego (DzU nr 37, poz. 163) oraz o szelfie kontynentalnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (DzU nr 37, poz. 164) wprowadzono nowe przestępstwa dokonywania przez kierowników obcych statków rybackich bezprawnych połowów na polskich wodach morskich wewnętrznych, terytorialnych i polskiej strefy rybołówstwa morskiego oraz bezprawnej eksploatacji lub eksploracji zasobów naturalnych polskiego szelfu kontynentalnego.

Przestępstwa z ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska

Ustawa z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (DzU nr 3, poz. 6, późniejszy tekst jednolity DzU z 1994 r. nr 49, poz. 196 ze zm.) zawierała dział VII „Przepisy karne” składające się w wersji pierwotnej z pięciu artykułów, spośród których trzy typizowały przestępstwa:

- zanieczyszczenie wody śródlądowej, powietrza atmosferycznego lub powierzchni ziemi, jeżeli mogło to narazić na niebezpieczeństwo życie lub zdrowie ludzkie, spowodować w znacznych rozmiarach zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym albo wyrządzić poważne szkody gospodarcze (art. 107 ust. 1 – zagrożenie potencjonalne z możliwością narażenia na niebezpieczeństwo jako wskaźnikiem niebezpieczeństwa zanieczyszczenia) z typem nieumyślnym (art. 107 ust. 2) oraz typem umyślnym kwalifikowanym przez następstwo w postaci spowodowania śmierci, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia człowieka (art. 107 ust. 3 – przestępstwo znamienne skutkiem),
- brak dbałości o urządzenia ochronne bądź dopuszczenie do eksploatacji obiektu bez takich urządzeń (art. 108),
- naruszenie najważniejszych przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych (art. 109).

Ustawodawca nie uchylił art. 140 § 1 pkt 2 k.k. z 1969 r.

i przepis ten nadal obowiązywał równolegle z przepisami karnymi ustawy o ochronie środowiska, uchylił natomiast art. 122 Prawa wodnego z 1974 r., którego funkcje przejęły art. 107 i 108 ustawy o ochronie środowiska.

Taki stan prawny utrzymał się do końca okresu realnego socjalizmu.

Przestępstwa przeciwko środowisku po rozpoczęciu procesu transformacji ustrojowej

Zwiasnutem przekształceń prawa karnego środowiska w Polsce stała się ustawa z 27 kwietnia 1989 r. o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska i ustawy – Prawo wodne (DzU nr 26, poz. 139). W przepisach karnych ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska wprowadzono dwie istotne zmiany.

Po pierwsze, dotychczasowy art. 160 typizujący wykroczenia zmieniono w ten sposób, że jego treść oznaczono jako ust. 1, po nim zaś dodano ust. 2 stwierdzający, że jeżeli działania lub zaniechania określone w ust. 1 spowodowały niebezpieczeństwo znacznego pogorszenia warunków korzystania ze środowiska lub powstania innych szkodliwych dla środowiska następstw, sprawca podlegał karze pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny. W ten sposób ustawodawca wprowadził nowe przestępstwo przeciwko środowisku w postaci dość niezwyklej konstrukcji wykroczenia kwalifikowanego przez następstwo, będącego już przestępstwem, a nie wykroczeniem.

Po drugie, do działu VII tej ustawy dodano art. 108a uznający za przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3 i grzywny sprowadzanie do kraju z zagranicy odpadów (w wypadkach mniejszej wagi sprawcy groziła kara pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny). Dodam od razu, że art. 108a został znowelizowany w 1993 r., kiedy rozszerzono penalizację na bezprawny wywóz niektórych odpadów z Polski za granicę.

Jednocześnie już od wiosny 1989 r. było jasne, że nowy kodeks karny, do którego przygotowania wtedy przystępowano, będzie zawierał rozdział grupujący przepisy o przestępstwach przeciwko środowisku. Zakres tego rozdziału był przedmiotem sporów teoretycznych, ale niewątpliwe było to, że jego trzonem będą przepisy o powodowaniu zanieczyszczeń oraz bezprawnym postępowaniu z odpadami. Miały się one oprzeć na koncepcji wypracowanej w art. 106 ust. 2, art. 107, 108, 108a znowelizowanej ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

Zanim jedna do tego doszło, w latach 90. ubiegłego stulecia nastąpiły kolejne zmiany w kształcie polskiego prawa karnego środowiska. Najpierw wszystkie przepisy o przestępstwach z ustaw „morskich” utraciły moc zastąpione przepisami o deliktach administracyjnych. Następne zmiany wywarły istotny wpływ na kształt przyszłego kodeksu karnego.

Przestępstwa z ustawy z 1991 r. o ochronie przyrody

Ustawa z 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (DzU nr 114, poz. 492, późniejszy tekst jednolity DzU z 2001 r. nr 99, poz. 1079 ze zm.) po raz pierwszy w naszym ustawodawstwie wprowadziła w przepisach karnych odpowiedzialność nie tylko za wykroczenia przeciwko przyrodzie, co było rozwiązaniem tradycyjnym, znanym już w międzywojniu i powtórzonym w ustawie z 1949 r. o ochronie przyrody, ale i za cztery przestępstwa:

- niszczenie, poważne uszkodzanie lub istotne zmniejszanie wartości przyrodniczej chronionego terenu lub obiektu (art. 54),
- spowodowanie poważnej szkody przyrodniczej w następstwie pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzania roślin bądź zabijania zwierząt na obszarze chronionym albo roślin lub zwierząt pozostających pod ochroną gatunkową (art. 55),
- bezprawne budownictwo lub bezprawne prowadzenie działalności gospodarczej na obszarze chronionym (art. 56),
- zabijanie lub łowienie chronionych gatunków fauny bez wymaganego zezwolenia (art. 57).

Na koncepcji przyjętej w art. 54-56 ustawy o ochronie przyrody zostały oparte przepisy „przyrodnicze” późniejszego kodeksu karnego.

Prawo geologiczne i górnicze

Istotne przestępstwo godzące m.in. w środowisko zawiera art. 118 ustawy z 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (DzU nr 27, po. 96, aktualny tekst jednolity DzU z 2005 r. nr 228, poz. 1947 ze zm.). Popełnia je, kto prowadząc działalność geologiczną lub górniczą bez wymaganej koncesji lub wbrew warunkom w niej określonym wyrządza poważną szkodę w imieniu lub sprowadza bezpośrednio niebezpieczeństwo takiej szkody. Jeżeli zważyć, że szkodą w mieniu może być też szkoda w środowisku, istnieją pełne podstawy do zaliczenia tego przestępstwa do kategorii przestępstw przeciwko środowisku.

Nowelizacja Prawa atomowego

Nieobowiązująca już ustawa z 10 kwietnia 1986 r. Prawo atomowe (DzU nr 12, poz. 70 ze zm.) w brzmieniu pierwotnym nie typizowała przestępstw, lecz tylko wykroczenia w art. 62. Zmiana nastąpiła ustawą z 21 lipca 1995 r. o zmianie ustaw: o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych, o Policji, o Urzędzie Ochrony Państwa, o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 104, poz. 515). Ustawa nowelizacyjna nadała przepisom o wykroczeniach nowe oznaczenie art. 62a (bez zmiany treści w porównaniu z pierwotnym art. 62), a w samym art. 62 wprowadziła znamiona przestępstwa bezprawnego wytwarzania, przetwarzania, wprowadzania do obrotu, prze-

wożenia, posiadania, stosowania, porzucania materiałów jądrowych, źródeł lub odpadów promieniotwórczych, zagrożonego niezwykle – jak na przestępstwo sprowadzania niebezpieczeństwa jedynie abstrakcyjnego – surową karą pozbawienia wolności od roku do lat 10 i grzywny. Na tej konstrukcji normatywnej został oparty przepis dotyczący promieniowania z przyszłego kodeksu karnego.

Nowe Prawo łowieckie

Po burzliwych dyskusjach nad modelem polskiego łowiectwa, 13 października 1995 r. została uchwalona nowa ustawa – Prawo łowieckie (DzU nr 147, poz. 713, aktualny tekst jednolity DzU z 2005 r. nr 127, poz. 1066 ze zm.), która zastąpiła swą poprzedniczkę, ustawę łowiecką z 1959 r. Najważniejszy przepis karny – art. 53 nowego Prawa łowieckiego został oparty na rozwiązaniach art. 55 ustawy łowieckiej z 1959 r., z niewielkimi zmianami redakcyjnymi oraz podniesieniem sankcji z 3 do 5 lat pozbawienia wolności. Poza nim wprowadzono w art. 52 odpowiedzialność za kilka innych przestępstw związanych z łowiectwem, zagrożonych już znacznie łagodniejszą karą pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny.

Nowelizacja ustawy rybackiej

Ustawa z 21 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (DzU nr 21, poz. 91, aktualny tekst jednolity DzU nr 189, poz. 1471) w brzmieniu pierwotnym nie typizowała przestępstw, lecz jedynie wykroczenia w artykule 27. Ustawą z 27 września 1996 r. o zmianie ustawy o rybactwie śródlądowym (DzU nr 128, poz. 602) rozdzielono dotychczasowy przepis karny na dwa: w art. 27 pozostawiono wykroczenia, w art. 27a stypizowano przestępstwa. Podstawowym kryterium podziału było to, że bezprawny amatorski połów ryb (wędkowanie i kusznictwo podwodne) oraz naruszenie przepisów ochronnych przy połowie amatorskim pozostały wykroczeniami (art. 27 w znowelizowanym brzmieniu), natomiast bezprawne połowy sieciowe i naruszenie przepisów ochronnych przy takich połowach (a także niektóre inne zachowania godzące w zasoby ryb) stały się przestępstwami z art. 27a zagrożonymi karą pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.

Przepisy o przestępstwach w pierwszej ustawie o odpadach

Równolegle z kodeksem karnym była przygotowywana pierwsza polska odrębna ustawa o odpadach, która została uchwalona 27 czerwca 1997 r. (DzU nr 96, poz. 592), wprawdzie po kodeksie karnym, ale weszła w życie wcześniej – 1 stycznia 1998 r. (przepisy o międzynarodowym obrocie odpadami jeszcze nieco wcześniej), podczas gdy kodeks karny wszedł w życie 1 września 1998 r. Dlatego ustawa o odpadach zawierała własne przepisy o przestępstwach w art. 46-48, które utraciły moc wraz z wejściem w życie kodeksu karnego.

Kodeks karny z 1997 r.

Punktem przełomowym w rozwoju polskiego prawa karnego środowiska stało się uchwalenie 6 czerwca 1997 r. kodeksu karnego, który w rozdziale XXII zebrał najważniejsze przepisy o przestępstwach przeciwko środowisku w art. 181-188, przy czym zarysował się wyraźny podział tych przepisów na dwie grupy:

- 1) przestępstwa stanowiące zamachy na przyrodę w szerokim rozumieniu, obejmującym także tzw. Konserwatorską ochronę przyrody (art. 181 oraz art. 187 i 188 k.k.),
- 2) przestępstwa związane z zanieczyszczeniami wód, powietrza i ziemi, odpadami i promieniowaniem (art. 182-185 k.k.) oraz urządzeniami ochronnymi (art. 186 k.k.).

Inspiracją dla pierwszej grupy były przepisy karne art. 54-57 ustawy z 1991 r. o ochronie przyrody, dla drugiej – przepisy karne art. 107-108a ustawy z 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, które wraz z wejściem w życie kodeksu karnego zostały uchylone i zastąpione właśnie przepisami kodeksowymi.

Na rozdziale XXII „Przestępstwa przeciwko środowisku” nie kończy się jednak „kodeksowe” prawo karne środowiska. Już twórcy k.k. w uzasadnieniu projektu rządowego wskazywali, że w rozdziale o przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu znajdują się takie typy przestępstw, których konstytutywnym znamieniem jest sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa przez, w zasadzie, krótkotrwałe zdarzenie będące skutkiem awarii urządzeń lub nieszczęśliwego zbiegu okoliczności, jak eksplozja, gwałtowne wyzwolenie się energii lub rozprzestrzenianie się substancji trujących itp. (art. 163 k.k.), którego skutkiem może być zanieczyszczenie środowiska lub zniszczenie środowiska niezwiązane z działalnością gospodarczą (art. 165 k.k.) [3].

Ale to jeszcze nie wszystko. Na pewno przestępstwem przeciwko środowisku jest wyrąb drzewa w lesie w celu przywłaszczenia (art. 290 k.k.), a można do tej kategorii zaliczać także uniemożliwianie lub utrudnianie działalności kontrolnej w ochronie środowiska (art. 225 § 1 k.k.), skoro taka działalność kontrolna w ostatecznym rachunku ma służyć ochronie środowiska.

Przestępstwa przeciwko środowisku w ustawach wydanych po kodeksie karnym

Kodeks karny z 1997 r. wprawdzie zebrał z rozdziale XXII najważniejsze przestępstwa przeciwko środowisku, ale nie uchylił przepisów o przestępstwach zamieszczonych w innych ustawach, jak wspomniane Prawo wodne z 1974 r., Prawo geologiczne i górnicze z 1994 r., Prawo łowieckie z 1995 r. czy ustawa rybacka w brzmieniu, jakie otrzymała nowelizacją z 1996 r. Co więcej, począwszy od 2001 r. nastąpił kolejny rozrost regulacji prawnych regulujących niektóre zamachy na środowisko.

Zanim do tego doszło, ustawą z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (DzU nr 111, poz. 724, aktualny tekst jednolity DzU z 2003 r. nr 106, poz. 1002 ze zm.) wprowadzono trzy typy przestępstw:

- 1) bezprawne zabijanie zwierząt lub znęcanie się nad nimi (art. 35),
- 2) bezprawne hodowanie zwierząt niebezpiecznych (art. 36 ust. 1),
- 3) naruszenie przepisów o międzynarodowym obrocie chronionymi gatunkami zwierząt (art. 36 ust. 2).

Typy drugi i trzeci zostały później uchylone i zastąpione innymi regulacjami. Jeśli chodzi o rok 2001, to początek dała ustawa z 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych (DzU nr 11, poz. 84, aktualny tekst jednolity DzU z 2009 r. nr 152, poz. 1222 ze zm.), która w rozdziale 8 „Przepisy karne” typizuje nie tylko wykroczenia, lecz i przestępstwa, przy czym przedmiotem ochrony niektórych przepisów o przestępstwach jest m.in. środowisko. Po niej została wydana ustawa z 2 marca 2001 r. o postępowaniu z substancjami zubożającymi warstwę ozonową (DzU nr 52, poz. 537) typizująca przestępstwa w art. 36 i 37. Wybiegając nieco w przyszłość zauważmy, że ustawa ta została zastąpiona obowiązującą ustawą z 20 kwietnia 2004 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową (DzU nr 121, poz. 1263), która już żadnych przepisów o przestępstwach nie zawiera.

Rok 2001 zapisał się przede wszystkim wielką reformą prawa ochrony środowiska zrealizowaną trzema fundamentalnymi ustawami:

- 1) ustawą z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (DzU nr 62, poz. 627, aktualny tekst jednolity DzU z 2008 r. nr 25, poz. 150 ze zm.),
- 2) ustawą z 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (DzU nr 62, poz. 628, aktualny tekst jednolity DzU z 2007 r. nr 39, poz. 251 ze zm.),
- 3) ustawą z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (DzU nr 115, poz. 1229, aktualny tekst jednolity DzU z 2005 r. nr 239, poz. 2019 ze zm.).

W pierwszej z nich nie ma przepisów o przestępstwach, zgodnie z założeniem, że ich miejscem jest k.k. W drugiej w art. 69 w brzmieniu pierwotnym pojawiło się przestępstwo bezprawnego wywozu odpadów z Polski za granicę, którego wprowadzenie było następstwem tego, że kodyfikator „zapomniał”, że międzynarodowe zobowiązania Polski wymagają penalizacji nie tylko „importu” odpadów (co uczynił w art. 183 § 2 k.k.), lecz także ich „eksportu”, co w k.k. pominął, wobec czego ustawodawca zamiast znowelizować k.k. wprowadził odnośny przepis do ustawy o odpadach. Niejako „siłą rozpędu” taka kryminalizacja przeszła do kolejnej ustawy z 30 lipca 2004 r. o międzynarodowym obrocie odpadami (DzU nr 191, poz. 1956), a porządek został zrobiony dopiero ustawą z 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów (DzU nr 124, poz. 859), która znowelizowała art. 183 k.k. wprowadzając do niego przepisy o bezprawnym „eksportu” odpadów (ustawodawca uczynił to, co powinien był zrobić dziesięć lat wcześniej), wobec czego obowiązująca ustawa nie zawiera już żadnych przepisów o przestępstwach związanych z międzynarodowym przemieszczeniem odpadów. Wreszcie trzecia ze wspomnianych ustaw zawiera „tradycyjne” (znane już ustawom z lat 1962 i 1974) przestępstwa „wodne”: utrudnianie lub uniemożliwienie korzystania z wody do zwalczania wydarzeń nadzwyczajnych (art. 189 Prawa wodnego z 2001 r.), wykonywanie robót lub czynności zagrażających urządzeniom wodnym (art. 190), niszczenie lub uszkodzenie brzegów wód lub gruntów pod wodami (art. 191), ale już bez przestępstw związanych z zanieczyszczeniem wód, które znajdują się w k.k.

Rok 2001 to także rok trzech kolejnych ustaw zawierających przepisy o odpowiedzialności za przestępstwa:

1) ustawa z 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzeniu ścieków (DzU nr 72, poz. 747, aktualny tekst jednolity DzU z 2006 r. nr 123, poz. 858 ze zm.) kryminalizująca bezprawne wprowadzenie ścieków do urządzeń kanalizacyjnych (art. 28 ust. 4 oraz dodany później ust. 4a),

2) ustawa z 7 czerwca 2001 r. o leśnym materiale rozmnożeniowym (DzU nr 73, poz. 761 ze zm.) kryminalizująca naruszenie zasad obrotu leśnym materiałem rozmnożeniowym (art. 53) oraz naruszenie innych regulacji tej ustawy (art. 54),

3) ustawa z 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (DzU nr 76, poz. 811, aktualny tekst jednolity DzU z 2007 r. nr 36, poz. 233 ze zm.), która w rozdziale 7 „Zasady odpowiedzialności cywilnej i karnej” w art. 58-65 zawiera znamiona kilkunastu przestępstw zagrażających środowisku, związanych z postępowaniem z organizmami genetycznie zmodyfikowanymi.

Dokończenie wielkiej reformy prawa ochrony środowiska nastąpiło wraz z wydaniem ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (DzU nr 92, poz. 880, aktualny tekst jednolity DzU z 2009 r. nr 151, poz. 1220 ze zm.), która zwiera jeden przepis o odpowiedzialności za przestępstwa, tj. art. 128 typizujący kilka postaci przestępstw związanych z obrotem roślinami i zwierzętami gatunków chronionych prawem międzynarodowym i unijnym.

W tym samym roku ustawą z 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (DzU z 2005 r. nr 10, poz. 72) wprowadzono do obowiązującej już od siedmiu lat ustawy z 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (DzU nr 101, poz. 628, późniejszy tekst jednolity DzU z 2004 r. nr 3, poz. 20 ze zm.) przestępstwo ujęte w nowym artykule 7b polegające na wprowadzeniu na terytorium Polski lub bezprawnej produkcji lub obrocie azbestem lub wyrobami zawierającymi azbest. Trzy ostatnie regulacje wprowadzające odpowiedzialność za przestępstwa to:

- 1) ustawa z 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (DzU nr 33, poz. 289 ze zm.) powstała z „wyprowadzenia” z generalnej ustawy o ochronie zwierząt przepisów dotyczących doświadczeń i uczynienia z nich materii odrębnej ustawy, zawierająca przepisy karne o przestępstwach w art. 38-41,
- 2) ustawa z 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (DzU nr 75, poz. 493 ze zm.), w której przepisy karne o przestępstwach znalazły się niejako „przypadkiem”; otóż czyny zabronione pod groźbą kary przez art. 28 i 29 (naruszenie obowiązków związanych z podejmowaniem działań zapobiegawczych i naprawczych) miały być wykroczeniami, ale w toku prac parlamentarnych gdzieś „zgubił się” przepis poddający orzekanie w tych sprawach regułom procesowym dotyczącym wykroczeń, wskutek czego niespodziewanie stały się one przestępstwami,
- 3) ustawa z 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o substancjach i preparatach chemicznych oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 20, poz. 106), która do obowiązującej od wielu lat ustawy z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (tekst jednolity DzU z 2006 r. nr 122, poz. 851 ze zm.) dodała jeden przepis

art. 37b o odpowiedzialności za przestępstwo nieporządkowania się niektórym decyzjom państwowego inspektora sanitarnego mającym związek m.in. z ochroną środowiska.

Podsumowanie

Trwająca przez kilkadziesiąt lat ewolucja doprowadziła do ukształtowania się w prawie polskim obszernego zbioru przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku, którego trzonem jest rozdział XXII kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko środowisku”, ale obok niego obowiązuje kilkanaście ustaw zawierających przepisy o przestępstwach zaliczanych do kategorii godzących w środowisko. O kształcie i znaczeniu tego zbioru przepisów będzie mowa w następnych odcinkach rozpoczynanego cyklu.

LITERATURA:

- [1] Radecki W.: *Ochrona środowiska w europejskim prawie karnym*, „Problemy Ekologii” 2009 nr 6 i 2010 nr 1, 2 i 3.
- [2] Radecki W.: *Polskie prawo karne środowiska – próba spojrzenia syntetycznego*, „Ius Novum” 2009, nr 1, s. 70-71.
- [3] *Nowe kodeksy karne z 1997 r. – z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 192-193.

13. EDYCJA KONKURSU MINISTRA ŚRODOWISKA „LIDER POLSKIEJ EKOLOGII”

Do udziału w 13. edycji Konkursu „Lider Polskiej Ekologii” Minister Środowiska zaprasza przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego oraz stowarzyszenia i fundacje, które za podstawę swej działalności przyjęły zasady zrównoważonego rozwoju. Nowatorskie przedsięwzięcia służące ochronie środowiska, dzięki którym osiągnięto efekt ekologiczny, ekonomiczny i społeczny, można zgłaszać do Konkursu do 31 października 2010 r.

Formuła Konkursu pozwala na ukazanie działań proekologicznych realizowanych przez przedsiębiorstwa, a także różnorodnych inicjatyw lokalnych służących ochronie środowiska. Zadaniem Konkursu jest także promocja tych, którzy w swoich działaniach kierują się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz osiągają sukcesy gospodarcze przez podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska. Konkurs daje szansę na przekonanie kolejnych przedsiębiorców i urzędników, że ochrona środowiska nie hamuje rozwoju, ale może go przyspieszyć i wzmocnić. Że jest stymulatorem innowacji, dzięki którym możliwy jest postęp w sferze technologicznej, produktowej czy organizacyjnej. Dodatkowym efektem prowadzonych działań jest akceptacja społeczna, w tym większe zaangażowanie pracowników firmy czy mieszkańców gminy.

Konkurs odbywa się w czterech kategoriach: „przedsiębiorstwo”, „wyrób”, „jednostka samorządu terytorialnego” oraz „stowarzyszenia i fundacje”. Niektóre z nich podzielone są na podkategorie. W każdej podkategorii przyznawany jest jeden tytuł „Lidera Polskiej Ekologii”. Konkurs rozstrzygany jest metodą porównawczą, jako najbardziej obiektywną formą wyłaniania najlepszych przedsięwzięć realizowanych w Polsce.

Nowością tegorocznej edycji będzie tytuł „Super Lider Polskiej Ekologii”, pozwalający na dodatkowe wyróżnienie jednostek, których działania na rzecz ochrony środowiska nie są jednorazowe, ale systemowe i długoterminowe.

Nad przebiegiem Konkursu czuwa powoływana przez Ministra Środowiska Rada Programowa, w skład której wchodzi przedstawiciele instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, samorządowych, środowisk gospodarczych oraz mediów. Podstawowymi kryteriami oceny przedsięwzięć zrealizowanych przez jednostki ubiegające się o tytuł „Lidera Polskiej Ekologii” są: uzyskany efekt ekologiczny i społeczny, efektywność ekonomiczna oraz uniwersalność, oryginalność i nowoczesność zastosowanych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych.

Od pięciu lat laureaci Konkursu „Lider Polskiej Ekologii” w kategorii przedsiębiorstw mogą uczestniczyć w eliminacjach do Europejskiej Nagrody „Biznes dla środowiska” („European Business Awards for the Environment”), organizowanymi przez Komisję Europejską. A taką możliwość mają zwycięzcy jedynie dwóch konkursów ogólnopolskich.

Regulamin Konkursu Ministra Środowiska „Lider Polskiej Ekologii”, instrukcje przygotowania wniosku konkursowego oraz inne szczegółowe informacje dotyczące Konkursu dostępne są na stronie internetowej www.liderpolskiejekologii.pl

Wanda Jarosz
Sekretarz Rady Programowej Konkursu

Sekretariat Konkursu Ministra Środowiska „Lider Polskiej Ekologii”

Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych
ul. Kossutha 6, 40-844 Katowice

tel.: 032 254 60 31 wew. 136, 280; kom. 609 770 140;

faks: 032 254 17 17

e-mail: lider@ietu.katowice.pl